

בטיחות במוסדות חינוך

1. כללי

- 1.1 מוסדות החינוך משופעים בפעילויות רבות ומגוונות במסגרת העשייה החינוכית. בפעילויות אלה, עשויים להפגע תלמידים, כתוצאה מתאונות שאינן מחוייבות המציאות. הגורמים להתרחשות תאונות הינם גורמים - "אנושיים" (שובבות ואלימות בין תלמידים) וגורמים - "סביבתיים" (מפגעי בטיחות).
- 1.2 הטיפול במניעת תאונות צריך להתמקד בשני תחומים עיקריים:
- א. התחום החינוכי - חינוך לבטיחות.
- ב. טיפול בליקויים בטיחותיים והסרת מפגעים בטיחותיים.
- 1.3 אי-קיום הוראות הבטיחות, יכול להשפיע על השתלשלות מאורעות שבסופם עלולה להתרחש תאונה, שבגינה עשויים להיפגע תלמידים, מורים וגננות. במקרה של תאונה, העירייה חשופה לתביעה משפטית בתחום הפלילי והאזרחי.
- 1.4 המוקדים והאירועים שבהם עלולות להתרחש תאונות במוסדות חינוך, הינם רבים ומגוונים כגון:
- ◆ חצר בית הספר והשירותים.
  - ◆ חדרי הכיתות ומסדרונות בתי הספר.
  - ◆ חדרי מלאכה וסדנאות.
  - ◆ מעבדות.
  - ◆ אולם התעמלות ומגרש הספורט.
  - ◆ חלונות ודלתות בית הספר.
  - ◆ מערכות חשמל.
  - ◆ פתחי יציאות חירום.
  - ◆ מערכות החימום והקירור.
  - ◆ חגיגות, טקסים, מופעים, תחרויות.
  - ◆ טיולים וסיורים.

- 1.5 מנתונים של אגף החינוך, בשנים תש"ס ותשס"א - פעלו בכפר סבא שמונה עשר בתי ספר יסודיים, בהם למדו כ - 6,500 תלמידים, שבע חטיבות ביניים, בהם למדו כ - 3,690 תלמידים ושבעה תיכונים, בהם למדו כ - 3,520 תלמידים.
- 1.6 הביקורת נערכה לסירוגין במהלך שנת 2000 וביקשה לבדוק באם העירייה ומנהלי בתי הספר מבצעים את המוטל עליהם בנושא בטיחות במוסדות חינוך. הביקורת התייחסה לשנים 2000 - 1999.
- 1.7 במסגרת הביקורת נבדקו, בין שאר הנושאים: אחריות ותפקיד הרשות המקומית - הממונה על הבטיחות במוסדות החינוך; אחריות מנהל מוסד החינוך בנושאי בטיחות; הפיקוח על קיום תנאי הבטיחות במוסדות החינוך והמעקב אחר הטיפול בליקויי הבטיחות. הביקורת, בין היתר עיינה בדו"חות הבדיקה של יועצי בטיחות, המסמכים הקשורים לנושא, קיימה שיחות עם בעלי תפקידים ומנהלים במערכת החינוך, הפיצה שאלון ביקורת בין כל מנהלי בתי הספר בעיר וניתחה את התשובות שנתקבלו.

2. אחריות הרשות המקומית

- 2.1 הרשות המקומית, עיריית כפר סבא, משמשת - על פי חוק לימוד חובה, התש"ט 1949 - "רשות חינוך מקומית" לתחומה של העיר כפר - סבא.
- רשות החינוך המקומית חוייבה, בתקנות החינוך (שהותקנו מכוח פקודת החינוך) לדאוג, בין היתר, לבנייתם ולתיקונם של בנייני בתי ספר וגני ילדים.
- הצעדים שעל הרשות המקומית לנקוט, להבטחת קיום תנאי בטיחות במוסדות חינוך - הובאו בדברי חקיקה שונים בהם: פקודת בטיחות בעבודה התש"ל - 1970, חוק ארגון הפיקוח על העבודה ותקנותיו התשי"ד - 1954, חוק בטיחות מקומות ציבוריים התשכ"ג - 1962.

משרד החינוך, בהוראותיו (חוזרי מנכ"ל), חייב את רשויות החינוך המקומיות, לשמור על השהים במוסדות החינוך שבתחומן ובעלותן, מפני היפגעות בתאונות, כתוצאה מקיום מפגעים בטיחותיים במתקניהם.

2.2 חוזר המנהל הכללי של משרד החינוך, חוזר מיוחד ז' התשנ"ז - 1997, מפרט את תחומי הפעולה והאחריות של הרשות המקומית. על פי חוזר זה עיקרי תפקידי הרשות המקומית בתחום הבטיחות הינם כדלקמן:

- א. הרשות המקומית תוודא שמוסדות החינוך בתחומה, על מתקניהם, ייבנו בהתאם למפרטי הבטיחות שפורסמו על ידי משרד החינוך.
- ב. הרשות המקומית אחראית לתקינות המבנים, המקלטים, המתקנים והחצרות הכלולים בשטח מוסד החינוך ועל דרכי הגישה אליו.
- ג. הרשות המקומית אחראית לתכנון שוטף של בדק בית, שיפוצים ותיקונים בטיחותיים במוסדות החינוך שבבעלותה ועליה להבטיח את ביצועם בחופשות החגים ובפגרת הקיץ. אין לבצע פעולות שיפוץ, בדק בית ופעולות בנייה בתחום מוסד החינוך בזמן הלימודים, למעט מקרים חריגים, מקרים בהם הוכרה דחיפות התיקון בשל הסכנה הנשקפת לתלמידים.
- ד. הרשות המקומית תפעיל את שרותיה כגון: אחזקה, תברואה וכו' כדי לתקן או להסיר את המפגעים - העלולים לגרום לתאונות במוסדות החינוך.
- ה. הרשות המקומית תדאג לביצוע ביקורת בטיחות על ידי יועצי בטיחות אחת לשנה בכל מוסדות החינוך.

ו. הרשות המקומית תפעל לתיקון כל מפגע בטיחותי שבדו"ח יועץ הבטיחות מטעם משרד החינוך, כאשר מנהל/ת המוסד מדווח/ת לרשות כאשר אין ביכולתו של המוסד לתקנו בכוחות עצמו.

ז. הרשות המקומית תמנה - "ממונה עירוני על הבטיחות במוסדות חינוך", שיטפל בדו"חות הביקורת ובפניות של מנהלי מוסדות החינוך. הממונה יקיים קשר ישיר עם יועץ הבטיחות ועם הממונה על הבטיחות בלשכה המחוזית של משרד החינוך. כל עוד לא מונה עובד מיוחד לתפקיד זה, יטפל מנהל אגף החינוך בענייני הבטיחות.

2.3 בנוסף לחוזר מיוחד ז' של מנכ"ל משרד החינוך, קיימות מספר הוראות נוספות בנושא הבטיחות ועל הרשות המקומית לפעול על פיהן:

- א. בהתאם לחוק - "**בטיחות מקומות ציבוריים התשכ"ג 1962**", על העירייה להבטיח את שלום הציבור במתקניה ובבנייניה כגון: מוסדות חינוך, מועדונים, ספריות ועוד.
- ב. **פקודת הבטיחות בעבודה התש"ל - 1970** קובעת, כי על המעביד לקיים תנאי עבודה שימנעו חבלה בגוף לרבות פגיעה בבריאות, במקומות בהם עובדים בני אדם.
- ג. העירייה חייבת כמעביד, לקיים את - **חוק ארגון הפיקוח על העבודה ותקנותיו התשי"ד - 1954** וכן תקנות נוספות הנוגעות לבטיחות, בריאות, מניעת דליקות, כיבוי אש ועוד.

2.4. **לסיכום, על הרשות המקומית, עיריית כפר סבא במקרה זה, חלה האחריות המלאה והמוחלטת לקיום תנאי בטיחות תקינים, במוסדות החינוך על פי החוקים והתקנות שהוזכרו לעיל.**

3. ממונה עירוני על בטיחות במוסדות חינוך

- 3.1 בהתאם לחוזר המנהל הכללי של משרד החינוך, חוזר מיוחד ז' התשנ"ז 1997, הרשות המקומית תמנה ממונה עירוני על בטיחות במוסדות חינוך, שיטפל בדו"חות ביקורת הבטיחות ובפניות של מנהלי מוסדות החינוך. הממונה יקיים קשר ישיר עם יועץ הבטיחות ועם הממונה על הבטיחות בלשכה המחוזית של משרד החינוך. כל עוד לא מונה עובד מיוחד לתפקיד זה, יטפל מנהל אגף החינוך גם בענייני בטיחות.
- 3.2 בהתאם לתקנות ארגון הפיקוח על העבודה (ממונים על הבטיחות) התשנ"ו - 1996, לא יעסוק אדם כממונה על הבטיחות ולא יועסק ככזה, אלא אם כן, בידו אישור כשירות תקף. בעל אישור כשירות חייב להשתתף מדי שנה בשמונה ימי השתלמות לפחות.
- 3.3 מתפקידיו וסמכויותיו של הממונה על הבטיחות:
- ◆ לאתר מפגעי בטיחות ולהודיע עליהם.
  - ◆ לוודא קיום התקני בטיחות וגהות נאותים.
  - ◆ לדרוש הנהגת סדרי בטיחות וגהות נאותים.
  - ◆ לפעול לקיום הוראות תקנות ארגון הפיקוח על העבודה.
  - ◆ לוודא הכנת תוכנית בטיחות ועדכונה כנדרש.
  - ◆ לוודא ביצוע הוראות תוכנית בטיחות.
  - ◆ לוודא ביצוע ביקורת ומעקב על המצב התקין של התקני בטיחות וגהות.
- 3.4 הממונה על הבטיחות בעיריית כפר סבא, מסייע לבקשת מנכ"ל העירייה, אך ללא מינוי רשמי, אך ורק, מתחילת שנת הלימודים האחרונה, בטיפול בבטיחות במוסדות החינוך וזאת עקב ביטול תפקידי מדריכי הבטיחות במשרד החינוך והעברת האחריות הכוללת לבטיחות - במוסדות החינוך - לעיריות.
- 3.5 הביקורת מעירה, שאין בעירייה בכלל ובאגף החינוך בפרט, גורם מטה, שירכז את הטיפול בנושא הבטיחות במוסדות החינוך וינהל מעקב אחר

הטיפול בליקויים. יתרה מזו, על ידי כך, העירייה אינה ממלאת אחר ההוראה המחייבת מינוי ממונה בטיחות למוסדות חינוך והביקורת אף התרשמה שמנהל אגף החינוך אינו מודע ואינו בעל הכשרה מתאימה על מנת לשמש בנוסף לתפקידיו הרבים גם כממונה על בטיחות במוסדות חינוך בהעדר מינוי ממונה על פי ההוראות.

3.6 זאת ועוד, גם ביצוע תיקוני ליקויי הבטיחות, מתפצל בין מחלקות עירייה שונות וזאת מן הטעם, כי מוסדות החינוך, מדווחים על ליקוי כלשהו שנתגלה למוקד העירוני ו/או לגורמים שונים בעירייה, כאשר ההודעה מופנית על ידי המוקד העירוני ו/או הגורם המדווח, לגורם המקצועי המטפל על פי הבנתו ובפועל, כאמור לעיל, לא קיים כל גורם - המנהל מעקב אחר תיקון הליקויים הבטיחותיים המדווחים. המחלקות המקצועיות אינן מודעות להוראות ואינן פועלות על פי האמור בחוזר המיוחד של מנכ"ל משרד החינוך.

3.7 לאור ממצאיה, הביקורת ממליצה, כי יש צורך למנות - "אחראי עירוני לבטיחות במוסדות חינוך" ויש צורך חיוני בהכפפה מלאה, של כל הטיפול בנושא בטיחות במוסדות החינוך, לבעל תפקיד זה, שישמש כאחראי לבטיחות במוסדות החינוך. בעל תפקיד זה, ירכז את נושא ביצוע ביקורת הבטיחות, ביצוע מעקב על תקלות חוזרות ו/או נפוצות, מעקב על תיקון הליקויים, ריכוז פניות של מנהלי מוסדות החינוך ווידוא ביצוע תיקון הליקויים המדווחים על ידי מנהלי מוסדות החינוך מצד מחלקות העירייה המקצועיות.

בנוסף, הממונה העירוני על בטיחות במוסדות חינוך, יעסוק בייזום השתלמויות, רענון נהלים, במיוחד כאשר מדובר בעשרות מוסדות חינוך, מה גם כאמור, מנהל אגף החינוך ומנהלי מוסדות החינוך, לא עברו כל הכשרה בנושא ולא פועלים למימוש אחריותם על פי החוק, כפי שהתרשמה הביקורת מתגובותיהם לשאלון הביקורת אותו הפיצה ביניהם.

3.8 אם כן, הביקורת בדיעה, כי היעדר ממונה עירוני על הבטיחות במוסדות חינוך עלול לגרום להזנחה באיתור ליקויי הבטיחות ותיקונם. אמנם, על פי הוראות מנכ"ל משרד החינוך, בהיעדר ממונה על הבטיחות במוסדות חינוך, יטפל בכך מנהל אגף החינוך עצמו, אולם בפועל לא נראה לביקורת, כי סביר להטיל על מנהל אגף החינוך בנוסף לתפקידו, גם משימות נוספות, במיוחד כאשר מדובר

בעשרות מוסדות חינוך ועשרות גני ילדים, מה גם שמנהל אגף החינוך, כאמור, אינו עובר הכשרות בנושא וכן קיום הצורך החיוני כי הממונה העירוני על בטיחות במוסדות החינוך, ישקיע את כל מרצו וזמנו, אך ורק בטיפול בנושא בטיחות במוסדות חינוך ועל השוהים בהם.

3.9 הביקורת שבה ומבהירה, אם כן, כי קיים צורך חיוני, במינוי עובד בעל הכשרה מתאימה לתפקיד ממונה עירוני על הבטיחות במוסדות החינוך.

מנהל אגף שפי"ר, בתגובתו לממצאי הביקורת מסר (ראה נספח א') כי מנכ"ל העירייה הטיל עליו לפנות ולקבל הצעות מקבלנים חיצוניים, מתוכם יבחר אחד אשר ישמש כממונה על בטיחות במוסדות חינוך. לדבריו הנושא נמצא בטיפול. כמו כן טוען מנהל אגף שפי"ר בתגובתו כי בזמנו כל מנהלי המשק בבתי ספר קיבלו הכשרה כממוני בטיחות, אך עקב עזיבת חלק מהם וכניסת חדשים יש צורך בהכשרה מחודשת.

מנכ"ל העירייה הודיע לביקורת (ראה נספח ב') כי נבדק מינוי עובד עירייה לתפקיד ממונה על בטיחות במוסדות חינוך אשר ישלח לקורס הכשרה מתאים ובמקביל נבדקות הצעותיהם של שלושה יועצים חיצוניים אשר אחד מהם יועסק כממונה בטיחות עד לסיום הכשרתו ומינויו של עובד העירייה.

4. מנהל מוסד החינוך

4.1 על פי חוזר מנכ"ל משרד החינוך, מנהל מוסד החינוך אחראי, כאמור לעיל, לקיום סדרי הבטיחות והוראות הבטיחות במוסד ובפעילויותיו. מנהל המעוניין בייעוץ או הדרכה, על ידי מדריך בטיחות, יבקש זאת באמצעות הממונה על הבטיחות בלשכה המחוזית של משרד החינוך.

4.2 בעת בדיקה או ביקורת בטיחות במוסדות החינוך, ילווה מנהל המוסד או נציגו את יועץ הבטיחות ויסייע בידו למלא את תפקידו.

4.3 על פי האמור בחוזר מנכ"ל מיוחד ז' של משרד החינוך, מנהל מוסד החינוך ימנה מורה לתפקיד של "רכז בטיחות". להלן הגדרת תפקידו של רכז הבטיחות הבית ספרי, כפי שמופיע בחוזר המנכ"ל של משרד החינוך:

”3. רכז הבטיחות בבית הספר

- א. יהיה נציגו של מנהל המוסד בתחום הבטיחות, הן בקשרים עם גורמי חוץ (פיקוח, בעלות וכד') והן בחיי היום-יום - לפיקוח ולסיוע בהפעלת תכניות הלימודים לבטיחות ולפתרון בעיות בטיחותיות בתחום המוסד.
- ב. ירכז את הספרות המקצועית - סרטים, עלונים, כרזות, חוזרים וכדו' - בנושא הבטיחות, ויביאם לידיעת המורים.
- ג. ינקוט פעולות להבאת התלמידים לידי מודעות ומעורבות בענייני בטיחות, וזאת בין השאר על ידי תחרויות, הכנת כרזות לקישוט וכד'.
- ד. יפעיל ועדות בטיחות ומשמרות של תלמידים להגברת המודעות ולהקפדה על ביצוען של הוראות הבטיחות.
- ה. ינהל את תיק הבטיחות בבית הספר, וידווח למנהל בית הספר על פעולותיו.
- ו. ישלב הורים באמצעות ועד ההורים בפעולות מוסדיות וקהילתיות בנושא הבטיחות לכלל תלמידי המוסד.”

הביקורת מדגישה, כי אין במינוי זה, כדי להוריד מאחריותו של מנהל מוסד החינוך, המשמש הוא, כאחראי לקיום סדרי הבטיחות והוראות הבטיחות במוסד החינוך ובפעילויותיו.

4.4 על פי האמור בחוזר מנכ”ל משרד החינוך - הטיפול בדו”ח הביקורת על בטיחות במוסד החינוך יתבצע כלהלן:

- א. מנהל מוסד החינוך, יפעל לביצוע התיקונים של מפגעי בטיחות הניתנים לתיקון על ידי עובדי מוסד החינוך.

- ב. כאשר לדעת המנהל, אין בידי עובדי המוסד שבניהולו אפשרות לתקן את מפגעי הבטיחות, עליו לפנות בכתב לרשות המקומית.
- ג. לא נענתה הרשות המקומית לפניית המנהל, ישלח המנהל מכתב מפורט לממונה על הבטיחות בלשכה המחוזית של משרד החינוך.
- ד. בוצעו המלצות דו"ח ביקורת הבטיחות, ידווח המנהל על כך, לכל הגורמים להם דיווח על הימצאות המפגעים.
- 4.5 ממצאי הביקורת, מראים כי הנהלים שפורטו לעיל, אינם מתקיימים. בפועל תיקון הליקויים, המתגלים והמדווחים - מתאפשר במגבלות התקציב של אגף שפי"ר, כמשתמע מתשובותיו של מנהל אגף שפי"ר לביקורת.**
- 4.6 מצב זה אינו תקין כלל ועיקר והביקורת שבה ומדגישה, כי קיימת חובה על הרשות המקומית, לאתר ולמנוע את כל מפגעי הבטיחות ולטפל בהסרתם מייד עם גילויים.**
- כמו כן, מציינת הביקורת כי אחריותו של מנהל מוסד החינוך בנושאי הבטיחות אינה מובנת דיה, מנהלי בתי הספר לא מקבלים הכשרה מתאימה בנושאי הבטיחות ותפקידם היומיומיים, אינם מאפשרים להוסיף עוד אחריות על העומס הרב המוטל עליהם.**

5. סקר בטיחות בבתי הספר

- 5.1 הביקורת ביצעה סקר באמצעות שאלון שהופנה לכל מנהלי בתי הספר בתחילת שנת לימודים במהלך החודשים ספטמבר - אוקטובר 2000.**
- מתשובות שקיבלה הביקורת לסקר ומעיון בהתכתבויות בין מנהלי בתי הספר לבין גורמים שונים בעירייה (מנכ"ל העירייה, קב"ט מוסדות חינוך, מנהל אגף שפי"ר, מנהל מחלקת תחזוקת מבנים) עולה:**
- א. לא קיים בעירייה גורם אחד המרכז את הטיפול בנושא בטיחות במוסדות חינוך, שיטפל ויעקוב אחר דיווח אודות ליקויי הבטיחות,**

כפי שמדווחים על ידי מנהלי בתי הספר.

- ב. ליקויי בטיחות, המדווחים על ידי מנהלי בתי הספר, לא מטופלים תמיד בצורה מיידית ותקינה, אלא לאחר שליחת "תזכורות" על ידי הפונים ל - "גורמים שונים" בעירייה.
- ג. בידי מנהלי בתי הספר, לא קיים, כאמור, הידע המקצועי לביצוע חלק מבדיקות הבטיחות השוטפות, בדיקות המתחייבות מהאמור בחוזר מנכ"ל מיוחד ז' של משרד החינוך בדבר אחריות המנהלים לבטיחות בבתי הספר, עקב כך, הביקורת בדיעה כי, הליקויים המדווחים לא מקיפים את כל הליקויים הבטיחותיים הקיימים בבתי הספר.
- ד. חוזר מנכ"ל מיוחד - ז' של משרד החינוך, מחייב את הרשות המקומית לערוך בדיקות יסודיות, בדבר התאמת מבני החינוך בעיר, לנדרש בהוראות חוזר המנכ"ל האמור. הביקורת לא מצאה ראייה לקיומם של בדיקות אלה.
- ה. חלק מן השאלות שנשאלו בסקר הבטיחות, על ידי הביקורת לא נענו על ידי מנהלי בתי הספר, אלא הביקורת הופנתה על ידם, בתשובותיהם - לאנשי מקצוע, כגון - מהנדס בטיחות, חשמלאי וכו', שיבדקו הם את שנשאלו בשאלון הביקורת, בטענה של חוסר ידע ו/או הבנה מקצועית מצידם לנשאל ומכאן הבינה הביקורת, על פי תשובות מנהלי בתי הספר, כי עקב כך הנושא, להבנתם, לא באחריותם.
- ו. מתשובות חלק ממנהלי בתי הספר, התרשמה הביקורת, כי קיים חוסר בהירות לגבי ההבדל המשמעותי בין בדיקות הבטחון, הנערכות מדי בוקר על ידי מאבטחי בתי הספר, לבין בדיקות הבטיחות, האמורות להיערך מדי בוקר על ידי מנהל בית הספר או מי שמונה על ידו לצורך כך. (תורנות מורים)
- 5.2 מתשובות חלק ממנהלי בתי הספר, לשאלון הביקורת שהופץ ביניהם על ידי הביקורת, עולה בנוסף כי קיים חוסר שביעות רצון מצידם, על הנקודות

הבאות:

א. חוסר ידע מקצועי שלהם בענייני בטיחות וחובתם "לעסוק" בתחום - שאין להם כל הכשרה בו. הביקורת מציינת, כי המנהלים היו יכולים למנות ממונה בטיחות בית ספרי, אך הדבר לא היה ברור להם דיו, כפי שהובן לביקורת מתשובות מנהלי בתי הספר. מעבר לכך, אין לשכוח שבכל מקרה האחריות רובצת על מנהל בית הספר.

ב. בעיות חוזרות ונשנות - המתאפיינות באי טיפול במפגעים המדווחים - בידי מחלקות האחזקה השונות בעירייה.

5.3 מעיון בהתכתבויות שהופנו על ידי מנהלי מוסדות חינוך אל: מנהל אגף שפי"ר, מנכ"ל העירייה, מנהל מחלקת תחזוקה ומבנים וקב"ט מוסדות חינוך, עולה כי ליקויים רבים אינם מטופלים ו/או מטופלים זמן רב לאחר גילויים. להלן יוצגו מספר דוגמאות:

א. **בית ספר סאלד** - אולם הספורט בבית הספר אינו בטיחותי. החלונות בו עשויים זכוכית, הריצפה חלקה, מתקן הטבעות מותקן על עמודי בטון באופן לא בטיחותי, קיים רק פתח מילוט אחד. בנוסף במבנה בית הספר קיים רק גרם מדרגות אחד לקומה ב' ולא שניים כמתחייב.

ב. **בית ספר ע"ש גולדה מאיר** - בבניין המרכזי במפלס העליון קיים רק פתח מילוט אחד - חדר מדרגות אחד, בנוסף רוחב המסדרונות הינו קטן מהמתחייב בחוזר מנכ"ל משרד החינוך.

ג. **בית ספר ע"ש יצחק שדה** - גדר בית הספר נמוכה, בחלקה, מהנדרש. בנוסף, חלונות בית הספר הם מסוג חלונות גיליוטינה האסורות לשימוש.

- ד. **בית ספר ע"ש בן גוריון** - בחלק מהכיתות המסורגות, לא קיימים פתחי מילוט דרך הסורגים, כמתחייב מחוזר מנכ"ל משרד החינוך.
- ה. **חטיבת ביניים ע"ש בן צבי** - חלק מגדר בית הספר פרוצה ולא תקינה.
- ו. **בית חינוך תיכון ע"ש כצנלסון** - גדר פרוצה ולא תקינה באזור מגרש האתלטיקה ובמעבר מזרחה לכיוון התיכונים השכנים.
- 5.4 במהלך חופשת הקיץ בשנת 2000 (חודש יולי), נערכו ביקורות בטיחות על ידי יועצי בטיחות חיצוניים של חברה המתמחה בייעוץ בטיחות, בתיכונים ובחטיבות הביניים בעיר (11 בתי ספר). להלן יוצג מדגם מהממצאים שנמצאו בבדיקת אחד עשר בתי הספר שהוזכרו לעיל:
- א. **מעקות בטיחות** - בנהלים נקבע, כי להבטחת יציאה בטוחה של התלמידים משער מוסד החינוך, יש להתקין מול שער בית הספר, לאורך שפת המדרכה מעקה בטיחות ממתכת שיוותקן במרחק של 1.5 מטר לפחות מהשער, אורכו של מעקה הבטיחות האמור, יהיה 10 מטר וגובהו מטר אחד. שלביו יהיו אנכיים והרווחים ביניהם לא יעלו על 30 ס"מ.
- בשלושה בתי ספר, המהווים 27% מבתי הספר שנבדקו, נמצא כי - מעקות הבטיחות במצב לא תקין.**
- ב. **מניעת שריפות והשלמת מטפים** - תקנות שירותי הכבאות (ציוד כיבוי בבתי ספר), התשל"ב - 1972 (להלן תקנות הכבאות) מחייבות את הרשות המקומית להציב בכל מוסד חינוך ציוד תקין למניעת שריפות ולהחזיקו במצב תקין. על פי תקנות הכבאות, על הרשות המקומית להתקין ברזי כיבוי סביב לבניין בית הספר במרחק של 90 מטר בין ברז למשנהו ולהתקין ליד כל ברז ארון לציוד - ארון אשר יכיל שני זרנוקי כיבוי עם מזנק וגלגלון כיבוי עם מזנק. עוד נקבע בתקנות, כי על הרשות המקומית להציב מטפים בגני הילדים, בבתי הספר, באולמות התקהלות שבבתי הספר, במעבדות ובחדרי המלאכה.

**בשבעה בתי ספר, המהווים 64% מבתי הספר שנבדקו, נמצא כי -
המערכות והציוד למניעת דליקות בהם אינן תקינות.**

ג. **מעקות ומסעדי יד במדרגות** - בנהלים נקבע, כי במדרגות בתי הספר התיכוניים יותקנו מעקות ומסעדי יד בגובה 80-90 ס"מ ; באין מסעדי יד גובה המעקה יהיה 1.10 מטר. בנוסף, נקבע בנהלים כי המעקות ומסעדי היד ייבנו באופן רציף ובאופן שלא ניתן יהיה להחליק עליהם וכן שכל חלקי המעקה, חוץ ממסעדי היד, ייבנו מחומרים בלתי דליקים.

**בתשעה בתי ספר, המהווים 82% מבתי הספר שנבדקו, נמצא כי -
המעקות ומסעדי היד בהם במצב לא תקין.**

ד. **מעצורים בדלתות כיתות הלימוד** - בנהלים נקבע, כי כל דלתות כיתות הלימוד תצויידנה באביזר מעולה לקביעתה בעת היפתחה. עוד נקבע כי האביזר יותקן בקיר בגובה אגף הדלת ולא בריצפה.

**בעשרה בתי ספר, המהווים 91% מבתי הספר שנבדקו, נמצא כי -
מעצורים אלה לא מותקנים.**

ה. **מחזירים הידראוליים (בלמי מהירות)** - בנהלים נקבע, כי כל דלתות כיתות הלימוד תצויידנה באביזר מעולה לבלימת הדלת. עוד נקבע כי כל אביזרי הפרזול שיותקנו יהיו מאיכות מעולה.

**בתשעה בתי ספר, המהווים 82% מבתי הספר שנבדקו, נמצא כי -
מחזירים הידראוליים אלה לא מותקנים.**

ו. **נקודות חשמל חשופות** - בנהלים נקבע, כי יש לכסות כל נקודת חשמל חשופה.

**בארבעה בתי ספר, המהווים 36% מבתי הספר שנבדקו, נמצא כי -
קיימות בהם נקודות חשמל חשופות.**

5.5 הביקורת עיינה כאמור, בדו"חות בדיקות הבטיחות, שממצאיהם תוארו לעיל ולדברי ממונה הבטיחות העירוני - בתיכונים נערכה בדיקה חוזרת מטעם יועץ הבטיחות. בבדיקה חוזרת זו, נמצאו עדיין מספר ליקויים. לביקורת נמסר כאמור, על ידי ממונה הבטיחות העירוני, כי כל הליקויים שנמצאו עדיין בביקורת החוזרת הוסרו ו/או תוקנו. בנוסף, נמסר לביקורת, כי נכון לסיום בדיקתה - ארבעה חודשים לאחר ביצוע הביקורת הראשונה וחמישה חודשים מתחילת שנת הלימודים, לא נערכה בדיקה חוזרת בחטיבות הביניים. הביקורת מצאה כי נכון לחודש ינואר 2001, לא בוצעה בדיקת בטיחות בבתי הספר היסודיים. הביקורת רואה ממצאים אלה בחומרה ומצביעה על כך, מצב זה עלול לסכן את התלמידים מבחינה בטיחותית.

על העירייה לפעול מיידית, לתיקון ולהסרת כל מפגעי הבטיחות שהצביעה עליהם בדיקת הבטיחות. בנוסף, על העירייה לבדוק, בכל עת, את כל מוסדות החינוך שבאחריותה ובפרט את בתי הספר היסודיים בהם, כפי שצויין לעיל, לא נערכה ביקורת בטיחות מתחילת שנת הלימודים - האם קיימים בהם ליקויי בטיחות נוספים ולתקנם לאלתר, כדי לוודא שתובטח בטיחותם של התלמידים והמורים.

מנהל אגף שפי"ר בתגובתו לממצאי הביקורת הודיע כי רוב התיקונים הבטיחותיים בוצעו במסגרת שיפוץ בתי הספר בקיץ 2000. (ראה נספח א'). ראוי לציין שהביקורת נערכה לאחר שיפוצי הקיץ בבתי הספר ועדיין נמצאו ליקויים.

תמונה בעיני הביקורת העובדה שהביקורת בוצעה והתיקונים הסתיימו לאחר ביקורת חוזרת בתיכונים בלבד, עליהם לא חל חוק חינוך חובה. ייתכן שבמקרה זה, למשרד החינוך היכולת לכפות על הרשות בדיקות בטיחות, היות שהפעלת בתי ספר אלה תלויה בהעברת תקציבים של משרד החינוך שאינם חובה.

לדעת הביקורת, לא קיימת אותה אפשרות לכפות על בתי הספר הכלולים במסגרת חוק חינוך חובה ושהפעלתם חובה.

6. עיקר הליקויים והמלצות

- 6.1 הביקורת בדיעה, כי על אגף החינוך לתדרך את מנהלי מוסדות החינוך לעקוב אחר ליקויי הבטיחות שנמצאו במוסדם, על ידי דיווח בכתב הן על המפגעים עצמם והן על מצב הטיפול בהם, התרעות על אי טיפול במפגעים ובמקרה של סיום תיקון במפגעים - מסירת הודעה לכל הגורמים שטיפלו בכך על ביצוע התיקונים והסרת המפגעים הבטיחותיים.
- 6.2 לדעת הביקורת, על אגף החינוך מוטלת החובה לוודא - שבכל מוסדות החינוך קיים תיק מסודר של נהלים וחוזרים של משרד החינוך ו/או אגף החינוך בנושא הבטיחות ושאכן פועלים על פי הנחיות אלה.
- 6.3 כמו כן, הביקורת ממליצה על הכנת רשימה שמית של האחראים על הבטיחות בכל מוסד חינוך, על מנת שהממונה העירוני על בטיחות במוסדות חינוך לכשימונה, יכין להם תכניות הדרכה/רענון בנושאי בטיחות ובנוסף רשימת הליקויים שיש לתקן - רשימה אשר תופץ בין הגורמים המקצועיים בעירייה, האמונים על תיקון מפגעים בטיחותיים ותחזוקה שוטפת של בתי הספר.
- 6.4 בנוסף, הביקורת שבה וממליצה כי הממונה העירוני על בטיחות במוסדות החינוך לכשימונה, הוא אשר יבצע בדיקות בטיחות באופן שוטף לאורך כל שנת הלימודים - בכל מוסדות החינוך, על פי תוכנית שתקבע ותאושר מראש, יבצע מעקב אחר תיקון הליקויים, ירכז את הטיפול בתיקוני ליקויי הבטיחות, ישמש ככתובת לפניות מנהלי בתי הספר ו/או המורים המשמשים כממוני בטיחות בבתי הספר - בדבר ליקויי בטיחות המתגלים והמדווחים בבית ספרם. מינוי ממונה עירוני על בטיחות במוסדות חינוך, מעין זה, מחוייב כי יהיה מינוי מקצועי ובפועל יכול גם לבוא, עקב התמחותו בתחום הבטיחות, במקום בדיקות הבטיחות המתבצעות במהלך השנה על ידי יועץ חיצוני ובכך יושגו מספר מטרות - הן ביצוע בדיקות בטיחות בכל מוסדות החינוך באופן שוטף, על ידי ממונה הבטיחות העירוני למוסדות חינוך לאורך השנה כולה ולא באופן נקודתי, אחת לשנה על ידי יועץ בטיחות חיצוני והן ריכוז נושא הטיפול במפגעי הבטיחות, הן מול הגורמים המדווחים (בתי הספר) והן מול הגורמים המטפלים (מחלקות העירייה המקצועיות).

- 6.5 הביקורת בדיעה, כי בנוסף למינוי ממונה בטיחות עירוני לבטיחות במוסדות החינוך, על העירייה, להכשיר עובדים, שיש להם נגיעה בתחום עבודתם לנושאי בטיחות ותחזוקה במוסדות חינוך כנאמני בטיחות, על מנת שיוכלו לערוך סקר סיכונים, לאתר מפגעים ולהוציא דו"חות כתובים בנושא. הביקורת ממליצה כי גם, מנהלני בתי הספר (אבות הבית), יוכשרו כנאמני בטיחות - הכשרה אשר תסייע בידם, במעקב וגילויי מפגעי בטיחות באופן יומיומי. אם כן, לאחר הכשרת נאמני הבטיחות, כמוצע לעיל, יש להכין תכנית עבודה ונהלים אשר בהם יפורטו לכל עובד - המוסדות, לאו דווקא רק מוסדות חינוך, אלא גם מוסדות הציבור בעיר, שיהיו תחת אחריותו, תדירות בדיקות הבטיחות בהם ועוד.
- 6.6 מניתוח ממצאי סקר הבטיחות שהופץ בין מנהלי בתי הספר, עולה כי - ברוב מוסדות החינוך היו קיימים ליקויי בטיחות, בזמן מילוי השאלון. בחלק מהמקרים הליקויים לא דווחו תמיד לגורמים המטפלים בעירייה, אלמלא שאלון הביקורת. אודות הליקויים שדווחו - בחלק מהמוסדות נעשה טיפול בליקויים באופן חלקי עוד במהלך הביקורת ובמוסדות אחרים לא טופלו הליקויים כלל.
- מהממצאים שצויינו לעיל, הן מבחינת תוצאות בדיקות הבטיחות והן אופן תיקון הליקויים שנמצאו, עולה כי, העירייה לא פעלה בצורה סדירה ותקינה לתיקון כל הליקויים.
- 6.7 לדעת הביקורת, נראה כי עקב ריבוי מחלקות האחזקה העירוניות, המטפלות כל מחלקה בתחומה, באחזקת מוסדות החינוך בעיר, ללא גורם המרכז נושא זה, לא קיים מעקב מספק ומרוכז על אופן הטיפול ב - "מפגעי הבטיחות", באופן שיאפשר וידוא תיקון הליקויים במהירות המירבית. בנוסף, קיים לדעת הביקורת, צורך במערכת ממוחשבת שתימצא בידי כל הגורמים שלהם נגיעה לנושא, כלומר, אלה המקבלים את התלונות ו/או הממצאים ואלה המטפלים בתיקון והסרת הליקויים. לצורך כך ייתכן "ותוכנת המוקד העירוני" - יכולה לספק צרכים אלה, על ידי התאמתה לדרישות הספציפיות של הנושא.
- 6.8 הביקורת ממליצה, כי בסיום הטיפול המקצועי במפגע, יצויין מועד הטיפול, הגורם שטיפל בליקוי הבטיחות והעלות הכספית שהושקעה בתיקון. הדבר יאפשר גם, מעקב אחר ליקויים חוזרים בזמן תקופת אחריות של קבלנים חיצוניים, המבצעים תיקונים בהזמנת העירייה.

6.9 עד להפעלת תוכנית מתאימה, רצוי לקבוע מסגרת אירגונית אחת שתיקבע על ידי הנהלת העירייה, מסגרת שתהיה אחראית על ריכוז החומר באופן ידני, תעסוק בקבלת המידע מכל הגורמים שלהם מדווחים המוסדות על המפגעים, תוך מעקב על סטטוס הטיפול במפגע, על ידי הגורמים המטפלים בתיקון המפגעים, כולל לוח זמנים משוער לביצוע תיקון הליקויים.

6.10 הביקורת מעירה, כי אין תקציב נפרד לנושא הבטיחות במוסדות חינוך ולמעשה הבטיחות מכוסה מתקציבי התחזוקה של מבני ציבור. בשנת 1999 נקבע ת.ב.ר. לנושא והוא נוצל במלואו, אך לשנת 2000 לא נקבע כל תקציב מיוחד לבטיחות. לדעת הביקורת, היות ותקציב התחזוקה של אגף שפי"ר משמש למטרות רבות (ראה גם דו"ח מבקר העירייה בנושא המקלטים הציבוריים ותחזוקתם), מן הראוי יהיה להפריד חלק ממנו לנושא כה חשוב כנושא הבטיחות במוסדות החינוך.

7. סיכום

7.1 הרשות המקומית אחראית להבטחת קיום תנאי בטיחות במוסדות החינוך בעיר. הביקורת סבורה, כי על מנת שהרשות המקומית תוכל לקיים את תנאי הבטיחות הנדרשים יש לפעול מיידית לתיקון הליקויים שצוינו בדו"ח הביקורת הנוכחי.

7.2 להלן הליקויים העיקריים שהועלו בביקורת:

- א. אין ממונה עירוני לבטיחות במוסדות החינוך וכל הגורמים אליהם פנתה הביקורת, אינם מודעים לאחריותם וזאת עקב העדר מינויים והגדרות ברורות לגבי בעלי התפקידים האמורים לטפל בנושא.
- ב. לעירייה אין מנגנון משלה לביצוע בדיקות בטיחות באופן שוטף מדי שנה.
- ג. לא קיים תקציב שנתי מיוחד, המיועד לבטיחות במוסדות החינוך בעיר בלבד, תקציב אשר יופנה **אך ורק לטיפול ולמניעת מפגעי בטיחות** לתלמידים ולעובדים במוסדות החינוך.
- ד. אין תכנית עבודה לביצוע בדיקות בטיחות במוסדות החינוך.
- ה. מנהלי בתי הספר לא מודעים לאחריות המוטלת עליהם מבחינת האחריות לבטיחות, על פי האמור, בחוזר מיוחד ז' (התשנ"ז) - נהלי בטיחות במערכת החינוך - של מנכ"ל משרד החינוך, בנוסף הם לא עברו הכשרה המאפשרת להם לבדוק את בתי הספר שבניהולם - מבחינה בטיחותית, בדיקות המוטלות, כאמור, על כתפיהם בהעדר ממונה עירוני על הבטיחות במוסדות החינוך.
- ו. אין גורם המרכז את המידע בדבר מפגעי הבטיחות הקיימים ועוקב אחר סטטוס הטיפול בהם ואין תוכנית מחשב לצורך הבטחת רישום, טיפול ומעקב יעילים.
- ז. עובדי התחזוקה של העירייה ומנהלני בתי הספר (אבות הבית), לא עברו הכשרה לאיתור מפגעי בטיחות ואינם יכולים לשמש כנאמני בטיחות.

- ח. הטיפול במפגעים מבוצע לעיתים, זמן רב לאחר הדיווח אודותם וקיימים ליקויים שאינם מטופלים כלל ו/או מטופלים בצורה רשלנית.
- ט. מתשובות חלק ממנהלי בתי הספר, התרשמה הביקורת, כי קיים חוסר בהירות לגבי ההבדל המשמעותי בין בדיקות הבטחון, הנערכות מדי בוקר על ידי מאבטחי בתי הספר, לבין בדיקות הבטיחות, האמורות להיערך מדי בוקר על ידי מנהל בית הספר או מי שמונה על ידו לצורך כך. (תורנות מורים) הביקורת חוזרת ומדגישה כי ביקורות בטיחות יומיומית, לא ניתן לערוך ללא הכשרה מתאימה ומדגישה כי בדיקות הביטחון אינן באות במקומן.

בפתים

נספח א' - תגובת מנהל אגף שפי"ר לממצאי הביקורת

אגף שיפור פני העיר

תיק : מבקר העיריה

טלפון : 09-7649345

פקס : 09-7649218

אל : מבקר העיריה

מאת : אורי דה-בר

א.נ.,

הערות לדו"ח ביקורת בטיחות   הנדון :

ככלל אני מסכים לרוח הדברים של הביקורת על פיה יש למסד ולקבוע בנהלים את כל הנושא של בטיחות במבני חינוך, וכן מבנים שענינם תרבות, נוער, שרותים חברתיים משרדים וכו'. כרגע אין ממונה בטיחות עירוני הממונה על הבטיחות ומוסדות החינוך.

מר מאיר אלונים ביקש אותי להתקשר למהנדס בטיחות יוסי שחר ולקבל ממנו הצעה להיות הממונה על הבטיחות, ההצעה תוגש אלי תוך מספר ימים ויהיה צורך לתקצב את עלות הבדיקות.

בנוסף יהיה צורך למסד תקציב נושא בדיקות מכון התקנים ובדיקות של ראדון, אסבסט ועריכת סקרים מיוחדים כפי שנדרשים מפעם לפעם.

ברצוני לתקן את הדו"ח ולציין שכל מנהלי המשק קיבלו הכשרה של נאמן בטיחות וקיבלו על כך תעודה מטעם משרד העבודה.

הקורס שהיה קורס בן כ 40 שעות נערך בתאום ובתמיכת המפע"ם ונערך לפני כ - 2 שנים בבית-תרבות לצעירים - לרבות בחינות הסמכה ומתן תעודה, יש לציין יחד עם זאת שנכנסו לעבודה מנהלי משק חדשים שיהיה צורך להכשירם כנדרש, בצוע העבודות הקשורות לתקון לקויי בטיחות מבוצע בהתאם לתקציב ואפשרויות התשלום.

הגדרה זאת במשמעותה אומרת שאין משאבים מספיקים ולכן יש עבודות שביצוען נדחה.

רוב הנקודות שמוזכרות בדו"ח שלך תוקנו במהלך שיפוצי הקיץ - 2000 ולכן אינם רלוונטיות.

בכבוד רב
 אורי דה-בר
 מנהל אגף שפי"ר

נספח ב' - תגובת מנכ"ל העירייה לממצאי הביקורת

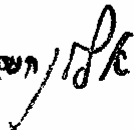
סיכום דיון מתאריך 14/2/2001

משתתפים: אמנון בר, טובי אלמוג, זאב יואלי, מאיר אלונים

הנדון: בטיחות מוסדות חינוך

1. עובד עירייה ישלח לקורס לבטיחות וגיהות במוסדות חינוך. נבחנת מועמדותו של רמי ניסן.
2. בינתיים נבדקות הצעות של 3 יועצים חיצוניים. הספק החיצוני יועסק עד מינוי עובד עירייה.
3. דוחות בטיחות אשר התקבלו לבתי הספר כצנלסון, רבין, גלילי, הועברו לטיפול ע"י אגף שפי"ר ומח' חשמל.

השם: מאיר אלונים
מנכ"ל העירייה

תאריך